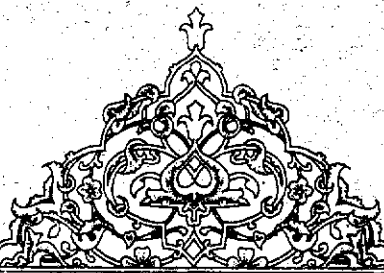

جامع الأسرار و منبع الأنوار

علیرضا ذکاوتی قراگزلو

اختلاف نظر دارد و حتی الحادِ اسماعیلیّه و نصیریّه را ناشی از آن می‌داند که ولایت را برتر از نبوت می‌داند. (ص ۳۸۸). البته وی برای قول ابن عربی در این معنا توجیهی می‌آورد. سید حیدر آملی حلقه مهمی است در تکامل فلسفه؛ به طوری که هنری کرین، کارشناس معتبر تشیع و فلسفه شیعی، گستره آثار سید حیدر در دوره پیش از صفویه را معادل گستره آثار ملاصدرا در دوره صفویان می‌داند. (مقدمه، ص دوازده). مطالب جامع الاسرار در دوازده بخش تنظیم شده که خود اشاره‌ای است به مبارک و مقدس بودن این عدد. این اثر شامل مباحث توحید و نبوت و رسالت و ولایت و وحی و الهام و کشف می‌شود، و مؤلف همه جا استشهاد به قرآن و حدیث و کلام اولیاء (ائمه اثنا عشر) و مشایخ تصوف می‌نماید. همان گونه که دکتر کامل مصطفی الشیبی در کتاب تشیع و تصوف نشان داده (ترجمه علیرضا ذکاوتی قراگزلو، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۹، ص ۱۱۲-۱۲۵)، سید حیدر از حلقه‌های مهم ارتباط تصوف و تشیع است، و صرف نظر از اینکه خواننده این معنا را مطابق با حقیقت این دو مکتب فکری بداند یا نه، آنچه در واقع رخ داده، این است که در قرن هشتم میان پیروان این دو

سید حیدر آملی، تصحیح و مقدمه هنری کرین و عثمان یحیی، (چاپ دوم: تهران، انجمن ایرانشناسی فرانسه و شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۸)، ۷۶+۸۲۵ ص، وزیری. سید حیدر آملی (پیش از ۷۲۰- بسعد از ۷۸۷)، از بزرگترین عرفا و حکمای شیعه است و از نخستین کسانی است که کوشیده اصول تشیع را با مبانی عرفان نظری و حکمت، تطبیق و تلفیق نماید. وی در این طریق، پیروانی همچون میرداماد و شیخ بهائی و فیض و لاهیجی و قاضی سعید قمی و... یافته است. سید حیدر از لحاظ فکری، وابسته به مکتب ابن عربی است و در واقع از شارحان اندیشه‌های اوست. و به لحاظ مذهبی نیز شیعه پاک اعتقاد اثنا عشری است؛ به طوری که با وجود نهایت ارادت و تسلیم به ابن عربی، در مسأله ختم ولایت و مهدی - عج - بر او انتقاد می‌کند (ص ۴۴۷-۴۴۸). سید حیدر در مسأله ولایت نیز با بعضی شارحان و پیروان ابن عربی

مجموعه آثار ابوعبدالرحمن سلمی

علیرضا ذکاوتی فراگزلو

مجموعه آثار ابوعبدالرحمن سلمی، گردآوری نصرالله پور جوادی. (چاپ اول: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹). ج ۱، ۵۰۲ ص، وزیری.

آثار ابوعبدالرحمن سلمی، مورخ و راوی بزرگ صوفیه، و محدث و مؤلف مشهور ایرانی در قرن چهارم و پنجم هجری، از جهت پژوهش در تاریخ تصوف و سیر عقاید و احوال اجتماعی اهمیت فراوان دارد. با آنکه این آثار همواره مورد توجه بوده و بسیار نیز به چاپ رسیده بود؛ اما تفرق زمانی و مکانی چاپهای این آثار، چنان بوده که حتی در یک کتابخانه بزرگ هم مجموعه آنها یکجا پیدا نمی شد. دانشمند محقق دکتر نصرالله پور جوادی کوشیده اند. این آثار را یکجا گرد آورده و در مجموعه ای به خوانندگان و پژوهندگان فرهنگ اسلام و ایران عرضه کنند. و چون مجموعه این آثار در یک مجلد نمی گنجد، قرار بر آن شده است که در دو مجلد عرضه گردد. و اگر طبقات الصوفیه سلمی هم - که کتاب مفرد و مستقلی است - با این مجموعه چاپ شود، خود مجلد دیگری خواهد بود. و می دانیم که طبقات الصوفیه خواجه عبدالله انصاری هروی تحریر فارسی کهن همان کتاب است. و نیز نفحات الأنس، تألیف مشهور جامی، بر اساس کتاب هروی تألیف شده است.

طریق پیوندی به وجود آمده است؛ تا آنجا که سید حیدر، شیعه کامل و مؤمن ممتحن و صوفی راستین را یکی می داند و متصوفه را از چهار نفر (حسن بصری، یازید بسطامی، شقیق بلخی و معروف کرخی) به مکتب ائمه اثناعشر متصل می سازد. (ص ۲۲۴). البته این انتساب از جهت تاریخی مخدوش است؛ زیرا حسن بصری در روایات شیعه چهره مقبولی نیست و یازید با امام جعفر صادق ع - معاصر نبوده؛ بلکه - همچنان که گفته اند - یازید با جعفر کذاب معاصر بوده و احتمالاً با او ارتباطی داشته است. ارتباط شقیق بلخی و معروف کرخی هم با ائمه جای بحث دارد. (رک: تشیع و تصوف. ص ۱۱۷. حاشیه مترجم). تجدید چاپ این کتاب، مزیتی که بر چاپ قبلی (۱۳۴۷) دارد، ترجمه مقدمه فرانسوی آن به فارسی توسط سید جواد طباطبائی است. کتاب، فهرستهای فنی دقیق دارد که می تواند الگوی کار محققان مادر چاپ آثار فلسفی و عرفانی و کلاً متون قدیمی باشد.

اما در رساله نقد النقود فی معرفة الوجود، در واقع بسط مباحث قیصری در مقدمه شرح فصوص است و می توان گفت در تقریب دیدگاه عرفانی و فلسفی در مسأله وجود و رساندن مطلب به حدی که بعداً در حکمت متعالیه مورد بحث قرار گرفته، قدم بلندی بوده است.

سید حیدر به فیلسوفان نظر خوشی ندارد؛ گو اینکه خود او را می توان در عداد حکمت اندیشان آورد. فیلسوفان در بهترین حالت - کمابیش - به عرفان روی می آورند و سید حیدر نیز شواهد فراوانی برای این قضیه آورده که خواندنی است. (جامع الاسرار ص ۴۷۴، ۴۸۵ و ۴۹۲-۴۹۷). وی تفسیری عرفانی هم دارد موسوم به المحيط الاعظم... که به روی هم نسخه های چند کتابخانه، دوره کامل آن را شامل می شود. خوب است کسانی که به سیر تاریخ تفسیر، خصوصاً تطور تفسیر عرفانی قرآن علاقه دارند، مطالعه ای بر روی تفسیر عرفانی قرآن، اثر سید حیدر آملی صورت دهند.

